

Η απλότητα της σοφίας και η σοφία της απλότητας

Πολιτισμός / Δοκίμια

Μιχάλης Κουτσός, Φιλολόγος – Συγγραφέας

Σοφία και απλότητα είναι δύο έννοιες που συμπληρώνει η μία την άλλη. Είναι οι δυο όψεις ενός νομίσματος. Δεν υπάρχει σοφία χωρίς απλότητα και απλότητα χωρίς σοφία. Φυσικά μιλάμε για γνήσια σοφία και πραγματική απλότητα. Η σοφία όταν συνοδεύεται με επίδειξη, με έπαρση, με στολίδια και «μπιχλιμπίδια», τότε είναι ψεύτικη δεν είναι αληθινή. Οι αρχαίοι λέγανε: «σοφόν το σαφές», δηλαδή το σοφό είναι ξεκάθαρο και το αντιλαμβάνεται ο καθένας, γιατί «είναι απλό χωρίς να είναι απλοϊκό». Αυτός εξάλλου είναι ο ορισμός του κλασικού. Στην πραγματικότητα το σοφό φαίνεται για απλό, όμως, αν το ψάξεις, θα ανακαλύψεις πολλά αξιοθαύμαστα πράγματα. Το απλό γίνεται αμέσως αντιληπτό, κατανοητό, το αποδέχεσαι και ρυθμίζεις ανάλογα την συμπεριφορά σου. Απλός άνθρωπος είναι ο ειλικρινής, ο τίμιος, που δεν έχει να κρύψει τίποτα και με τον οποίο μπορεί να συνεργάζεται κανείς χωρίς προβλήματα. Αυτό

κρύβει και μια σοφία, διότι τα πράγματα δεν περιπλέκονται και «βαίνουν ομαλώς». Μένει

Η απλότητα της σοφίας

Υπάρχουν πολλά σοφά πράγματα που είναι απλά. Υπάρχουν χιλιάδες παραδείγματα που αποδεικνύουν «του λόγου το ασφαλές». Ας ρίξουμε μια ματιά στη φύση ή στον έναστρο ουρανό για να το διαπιστώσουμε. Ο κατ' εξοχήν σοφός, Πάνσοφος, είναι ο Θεός και γι' αυτό και όλα τα δημιουργήματά του είναι σοφά. Όλα φαίνονται απλά, όμως η μελέτη των επιστημών ανακάλυψε αυτή την σοφία του Δημιουργού που είναι κρυμμένη μέσα σε όλη την φύση.

Ας πάρουμε παράδειγμα ένα μόριο άψυχης ύλης. Η ύλη αποτελείται από άτομα και μετά τη διάσπαση του ατόμου οι ατομικοί επιστήμονες ανακάλυψαν ένα μικρόκοσμο ως αντίγραφο του μεγαλόκοσμου. Ο πυρήνας, τα νετρόνια, τα ηλεκτρόνια έχουν το καθένα τον δικό τους ρόλο και τον επιτελούν έτσι απλά, αθόρυβα και αθέατα. Το ίδιο και τα κύτταρα ενός ζώντος οργανισμού με την τεράστια αποθήκη σε ένα τόσο απειροελάχιστο χώρο όλων των ειδικών ιδιοτήτων του έμψυχου όντος μέσα στα D.N.A, τα οποία κληρονομούνται και στους απογόνους.

Στα δένδρα εμείς βλέπουμε τους γερούς κορμούς, τα ωραία φύλλα, τους εύχυμους καρπούς και χαιρόμαστε, τόσο απλά. Όμως ένα δένδρο είναι ένα ολόκληρο εργοστάσιο. Από τις ρίζες που διασπών τα στοιχεία του χώματος, τα τριχοειδή αγγεία που ανεβάζουν τους χυμούς στο δένδρο και τρέφουν φύλλα και κλαδιά, μέχρι την διάσπαση του διοξειδίου του άνθρακα από την χλωροφύλλη των φύλλων για την κατακράτηση του άνθρακα και την απελευθέρωση του οξυγόνου, που είναι απαραίτητο για τα έμψυχα όντα κλπ.

Αν σηκώσουμε τα μάτια μας στον έναστρο ουρανό θα γράψουμε ποιήματα και τραγούδια για να τραγουδήσουμε το φεγγάρι, όμως τα άστρα κρύβουν τεράστια

μυστικά. Ο πλανήτης μας είναι ένας από τα εκατομμύρια πλανήτες του γαλαξία μας και τέτοιοι γαλαξίες υπάρχουν δισεκατομμύρια. Μέσα σε αυτά τα αστεράκια, που τα βλέπουμε εμείς σαν φωτεινά λαμπάκια και χαιρόμαστε, δεν υποψιαζόμαστε την σοφία που κρύβεται σε αυτά, από τα οποία η επιστήμη γνωρίζει μόλις το 4%.

Αλλά ας αφήσουμε την σοφή απλότητα της φύσης και ας έλθουμε στη σοφή απλότητα των ανθρώπων με τις μεγάλες δημιουργίες του, που φαίνονται απλές, όμως κρύβουν και αυτές μεγάλη σοφία. Ας ξεκινήσουμε με ένα μνημείο παγκόσμιας κληρονομιάς και παγκόσμιου θαυμασμού, τον Παρθενώνα.

Η σοφή απλότητα του Παρθενώνα

Όταν βλέπει κανείς τον Παρθενώνα εκ πρώτης όψεως σου φαίνεται ένα απλό οικοδόμημα και μόνο αν μελετήσεις το φαινόμενο αυτό που λέγεται Παρθενώνας θα εντυπωσιαστείς για τις τεχνικές και μαθηματικές γνώσεις πάνω στις οποίες στηρίχτηκε ο Ικτίνος και ο Καλλικράτης και πιθανόν και ο Φειδίας, για να κτίσουν αυτό το καλλιτέχνημα.

Πρώτα πρώτα είναι ένας άριστος συνδυασμός των δύο μεγάλων καλλιτεχνικών ρευμάτων της εποχής του, του ιωνικού και του δωρικού. Ο ρυθμός του ναού είναι δωρικός στα περιστύλια με ιωνικά στοιχεία στη ζωφόρο. Οι μετόπες της ανατολικής πλευράς του δωρικού αυτού ναού απεικονίζουν τη **Γιγαντομαχία**, στη δυτική παριστάνουν την **Αμαζονομαχία**, της νότιας την **Κενταυρομαχία** και της βόρειας σκηνές **από τον Τρωικό Πόλεμο**.

Τα μυστικά του Παρθενώνα

1. Η Χρυσή Τομή

Ο Χρυσός αριθμός Φ ή αλλιώς ο αριθμός 1,618 που συναντάται στη φύση, στις αναλογίες του προσώπου μας, του σώματός μας, στα λουλούδια και στα φυτά, στην Τέχνη, ακόμα και στη δομή του σύμπαντος και στις τροχιές των πλανητών, συναντάται συχνά και στις διάφορες αποστάσεις των αρχιτεκτονικών μελών του μνημείου. Η Χρυσή Τομή είναι μια μαθηματική αναλογία, που χρησιμοποιείται στην αρχιτεκτονική και την τέχνη, για να δημιουργηθεί μια αισθητικά ευχάριστη σύνθεση. Στον Παρθενώνα, η Χρυσή Τομή χρησιμοποιήθηκε για να δημιουργηθεί μια ισορροπημένη και αρμονική σύνθεση στα αρχιτεκτονικά μέλη του ναού. Η Χρυσή Τομή, συνεπώς, είναι ένας από τους βασικούς κανόνες της έκφρασης του ωραίου.

2. Μαθηματικές συμμετρίες

Μέσα στον Παρθενώνα θα συναντήσουμε και κάτι άλλο: Την ακολουθία Φιμπονάτσι (Fibonacci), δηλαδή την ακολουθία στην οποία ο κάθε αριθμός είναι ίσος με το άθροισμα των δύο προηγούμενων: 1, 1, 2, 3, 5, 8, 13, 21, 34, 55, 89, 144, κλπ. Επιπλέον ο λόγος δύο διαδοχικών αριθμών της ακολουθίας τείνει προς την αποκαλούμενη Χρυσή Τομή ή Χρυσή αναλογία ή Αριθμό Φ. Η ακολουθία αυτή χρησιμοποιείται στα Μαθηματικά, την Φυσική, στην τέχνη και σε πολλούς άλλους τομείς.

Ο λόγος του ύψους προς το πλάτος στις προσόψεις είναι η Χρυσή αναλογία. Κάθε διάσταση στον Παρθενώνα υπακούει στην αναλογία 4 προς 9. Αυτή η αναλογία ισχύει, για παράδειγμα, στο πλάτος προς το μήκος, στο ύψος προς το πλάτος και ούτω καθεξής. Όλα τα τμήματα του κτιρίου ήταν αρμονικά συνδεδεμένα το ένα με το άλλο, ώστε να αποτελούν μια αρμονία συνόλου. Χρησιμοποιήθηκαν οι αρμονικές αναλογίες του ανθρώπινου σώματος για το κτίριο του Παρθενώνα. Όλο το κτίριο είναι κτισμένο με ένα σύστημα μαθηματικών υπολογισμών.

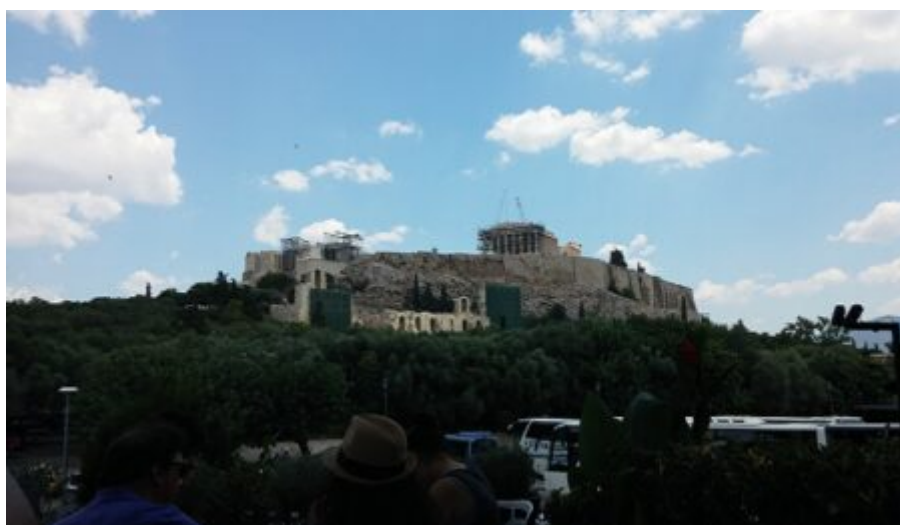
Υπάρχουν μαρμάρια κομμάτια που ζυγίζουν 10 τόνους το καθένα από ένα κιονόκρανο των 100 τόνων. Αυτά σήμερα με τα σύγχρονα μηχανικά μέσα δυσκολεύονται να τα μετακινήσουν. Άραγε οι Αθηναίοι τεχνίτες πώς τα μετακινούσαν; Οι σπόνδυλοι των στύλων είναι όλοι τους διαφορετικοί και επομένως οι αναστηλωτές πρέπει να βρουν αυτό το ένα μοναδικό μέσα σε 7.000 σπονδύλους. Κάθε σπόνδυλος έχει 52 κριτήρια για να ταυτιστεί με την βοήθεια βέβαια του υπολογιστή.

Οι αρχαίοι τεχνίτες ήξεραν ότι το πεντελικό μάρμαρο «αφρατεύει» και «απλώνει», διαστέλλεται για λίγα χρόνια αφότου εξορυχθεί, και έτσι άφησαν ελάχιστο χώρο

ανάμεσα στους αρμούς των σπονδύλων των κίωνων, μόλις το 1/20 μιας τρίχας, ούτως ώστε, σε λίγα χρόνια πήρε την τελική μορφή του και τα κομμάτια των μαρμάρων έσφιξαν τόσο καλά μεταξύ τους, που έκλεισαν αεροστεγώς! Όταν στις σύγχρονες αναστηλώσεις αναγκάστηκαν να αποκολλήσουν κομμάτια από τις κολόνες που δεν είχαν αλλάξει θέση από την αρχαιότητα, οι ξύλινοι αρμοί στο κέντρο, που ένωναν τα κομμάτια, είχαν διατηρήσει ακόμα τη μυρωδιά του ξύλου!

3. Ο ιδιαίτερος χώρος

Ο αρχαίος αυτός ναός μοιάζει να ξεφυτρώνει μέσα από τη γη σαν να τον γέννησε ο βράχος πάνω στον οποίο πατάει, ή σαν να είναι θαυμαστή προέκταση του πετρώδους εδάφους. Αυτό συμβαίνει, διότι οι κίονες του εξωτερικού περιστελλίου να είναι τόσο «ζωντανοί», ώστε να δίνουν ρυθμό και κίνηση στο αρχιτεκτόνημα.

45. Δεν υπάρχουν πουθενά ευθείες γραμμές αλλά καμπύλες

Στην αρχιτεκτονική κατασκευή του ο Παρθενώνας δεν έχει καμία ευθεία. Αντιθέτως, υπάρχουν ανεπαίσθητες καμπύλες και μάλιστα αδιόρατες, που δίνουν όμως την εντύπωση ότι ο στυλοβάτης π.χ. είναι ευθύς και εντελώς επίπεδος. Ανάλογη είναι και η καμπύλη των επιστυλίων. Αυτό έγινε, γιατί ο Ικτίνος δημιούργησε την οφθαλμαπάτη στον θεατή ώστε, όταν κοιτάζει από ορισμένη γωνία τον Παρθενώνα, ο ναός να φαίνεται ότι ανυψώνεται στον αέρα.

Οι κίονες, ως γνωστόν, υφίστανται μία εξόγκωση, η οποία καλείται «ένταση», στο μέσον περίπου του ύψους του κίονα σαν να δείχνουν ότι πιέζονται από το βάρος του ναού. Εκείνο, που δεν είναι ιδιαίτερα γνωστό είναι πως οι άξονες των κίωνων, όπως και το επιστύλιο με το διάζωμα, έχουν μια ανεπαίσθητη κλίση προς τα μέσα, που κυμαίνεται από 0,9 έως 8,6 εκατοστά. Το σημείο πάνω από την κρηπίδα, στο οποίο ενώνονται οι νοερές πλευρικές επεκτάσεις των κιονοστοιχιών του Παρθενώνα, είναι περίπου 1.852 μέτρα. Αυτό, μετρούμενο, βρέθηκε ότι δημιουργεί

έναν όγκο, που είναι περίπου ο μισός της Μεγάλης Πυραμίδας του Χέοπα στην Γκίζα της Αιγύπτου.

Καμία απόσταση μεταξύ των κίωνων δεν είναι ακριβώς η ίδια και επί πλέον οι αποστάσεις των γωνιαίων κίωνων με τους διπλανούς τους είναι μεγαλύτερες απ' ό,τι μεταξύ των ενδιάμεσων κίωνων. Όλες αυτές οι λεπτότητες, οι οποίες δεν είναι αμέσως φανερές στο μάτι, επεδίωκαν να εξασφαλίσουν στο κτήριο μία δική του ζωή αλλά και μία κρυφή αρμονία. Έτσι ο Παρθενώνας συνιστά ένα έργο πολύπλοκων υπολογισμών, που αποδεικνύει πόσο προηγμένη ήταν η μαθηματική επιστήμη, αλλά και πόσο υψηλές ήταν οι απαιτήσεις του κοινού της εποχής εκείνης. Κι όμως εμάς μας φαίνεται τόσο απλός!

5. Αντισεισμικότητα

Ένα άλλο μυστικό, που όμως κατείχαν οι αρχιτέκτονές του, είναι η αντισεισμικότητα του κτίσματος. Εδώ και είκοσι πέντε αιώνες ο Παρθενώνας από την δημιουργία του δεν έχει πέσει από φυσική αιτία, δεν έχει υποστεί καμία βλάβη, δεν έχει καμία ρωγμή, παρά μόνο από ανθρώπινη παρέμβαση. Αυτό οφείλεται κατά ένα λόγο στην πυραμιδοειδή κατασκευή του, όμως ο Παρθενώνας στην πραγματικότητα δεν «πατάει» απ' ευθείας στο χώμα του γυμνού βράχου, αλλά πάνω σε χτισμένους κυβόλιθους, οι οποίοι είναι γερά δεμένοι και χτισμένοι επάνω στο βράχο διαμορφώνοντας με αυτόν τον τρόπο ένα άλλο επίπεδο, που απορροφά του κραδασμούς του σεισμού.

Την αρχιτεκτονική του Παρθενώνα την αντέγραψαν πολλά κτίρια της Δύσης, όπως η Γαλλική βουλή, το Ανώτατο Δικαστήριο των Η.Π.Α, το Υπουργείο Εξωτερικών της Γερμανίας, τράπεζες, μουσεία κ.α.

Η σοφή απλότητα των ανθρώπων.

Ο Σωκράτης ντύνονταν απλά, έτρωγε λιτά αλλά έλεγε σοφά πράγματα. Δεν πρόσβαλλε ποτέ τους ανθρώπους αλλά τους άφηνε όλους να πουν την γνώμη τους, μόνο που ασκούσε κριτική πάνω σε αυτήν, για να βρεθεί η αλήθεια. Δεν έγραψε κανένα σύγγραμμα αλλά την διδασκαλία του την διέσωσαν και την διέδωσαν οι μαθητές του, όπως ο Πλάτωνας και ο Αριστοτέλης. Το «εν οίδα ότι ουδέν οίδα», δηλαδή ένα πράγμα ξέρω ότι δεν ξέρω τίποτα, χαρακτήριζε την απλότητα και την ταπεινοφροσύνη του αλλά και την σοφία τους, αφού αναγνώριζε ότι αυτά που αγνοούσε όντως ήταν πολύ περισσότερα.

Ο Χριστός είναι η αποθέωση της απλότητας και της ταπείνωσης, που έκρυβε μέσα της θεία μεγαλειότητα. «*Η ταπείνωση και η απλότητα λένε οι άγιοι πατέρες είναι το ένδυμα της Θεότητας*» και αυτήν την ταπείνωση και απλότητα ο Χριστός

την έδειξε από τη στιγμή που γεννήθηκε μέχρι την στιγμή που σταυρώθηκε και αναστήθηκε. Δίδαξε την διακονία προς τους άλλους, την αγάπη προς τους εχθρούς και έφερε την ειρήνη μέσα στις καρδιές των ανθρώπων. Και όλα αυτά τόσο αθόρυβα και τόσο μυσταγωγικά, απόρροια της Πανσοφίας του Χριστού. Αυτήν την απλότητα με την μορφή της ταπείνωσης έδειξαν όλοι οι άγιοι της εκκλησίας αλλά και οι πνευματικοί άνθρωποι των γραμμάτων, όπως ο Μακρυγιάννης, ο Κόντογλου και ο Θεόφιλος.

Ας ξεκινήσουμε από τον **Φώτη Κόντογλου**, ο οποίος υποστηρίζει ότι η απλότητα θα πρέπει να διέπει το θέμα, την τεχνική αλλά και το ύφος του καλλιτέχνη.^[1] Για τον ίδιο, τα αφηγηματικά θέματα πρέπει να έχουν «την απλότητα που έχουνε όλα τ' αληθινά πράγματα». Η ίδια απλότητα διέπει και τον λόγο του συγγραφέα, την τεχνική της αφήγησής του. Οποιαδήποτε προσπάθεια για ενθουσιασμό και έκπληξη του αναγνώστη αποβαίνει ανώφελη και ψευδής. Μάλιστα, ο ίδιος υποστηρίζει πως επιδιώκει την παντελή απουσία οποιασδήποτε αφηγηματικής τεχνικής μέσα στις ιστορίες του. Γράφει χαρακτηριστικά:

«Δεν κρατώ καμμιά σειρά, μια που δεν κάνω μάθημα κανενός, μόνο τα γράφω ανάκατα, θες κοντινά ή μακρινά, θες παλιά ή καινούργια».

Φυσικά, έργο απλό δεν σημαίνει έργο «κακό». Αυτό γίνεται φανερό στα διηγήματά του, στις λεπτομερείς περιγραφές και στις σύνθετες αφηγηματικές δομές. Αυτό που θέλει να αναδείξει είναι πως το εκάστοτε δημιούργημα δεν θα πρέπει να είναι μια σκηνοθετημένη παραγωγή, αλλά να προκύπτει με απλότητα και αυθορμητισμό. Η απλότητα και η αυθεντικότητα φτάνουν σε ένα σημείο τομής και μοιάζουν να ταυτίζονται.

Η απλότητα και η αυθεντικότητα αποτελούν κριτήριο και για το ζωγραφικό έργο.

Η ταπεινή τεχνική της αγιογραφίας, όπως υποστηρίζει ο ίδιος, κατάφερε να προκαλέσει την πιο βαθιά εντύπωση στους αποδέκτες, μεταδίδοντας « *πόνο, ελπίδα και εγκαρτέρηση*». Έτσι, την επιλέγει για τη λιτότητά της, αποτυπώνει τις ιδέες του με μέτρο και αρμονία, χωρίς πάθη και εντάσεις. Μάλιστα, χαρακτηρίζει την απλότητα ως «*το υπερέχον της Ορθοδόξου αγιογραφίας*». Η απλότητα των έργων προϋποθέτει την ψυχική απλότητα του ίδιου. Ως αποτέλεσμα είναι το έργο να μην εμπεριέχει επιτήδευση, αλλά αναδεικνύει την αγνή πρόθεση του δημιουργού του.

Ο Κόντογλου ταξίδεψε στην Ευρώπη, γνώρισε όλα τα καλλιτεχνικά της ρεύματά, τα αποδοκίμασε και προσανατολίστηκε στην Ελληνική Παράδοση της λαϊκής μας ζωγραφικής και λογοτεχνίας.

Τελευταία θα αναφερθώ και στην σοφή απλότητα των δημοτικών μας τραγουδιών και του εθνικού μας ποιητή Διονυσίου Σολωμού.

Σε ένα Κλέφτικο τραγούδι διαβάζουμε τον απλό αλλά με πολύ βαθύ νόημα στίχο:

Χιόνι έτρωγαν, χιόνι έπιναν και την φωτιά βαστούσαν.

Μέσα σε αυτό κρύβονται όλες οι δυσκολίες της κλέφτικης ζωής, που ήταν γεμάτη στερήσεις και από τα πιο απαραίτητα, όπως ψωμί, νερό και θέρμανση, και γι' αυτό χρησιμοποιούσαν το χιόνι και την φωτιά, που ήταν τα πιο απλά πράγματα, για κρατηθούν στην ζωή.

Ο Σολωμός στο Γ' Σχεδιάσμα περιγράφει με τον πιο απλό αλλά γεμάτο νόημα την πείνα των Μεσολογγιτών κατά την Β' πολιορκία τους από τους Τούρκους:

Λαλεί πουλί, παίρνει σπυρί κι η μάνα του ζηλεύει.

Η πείνα των Μεσολογγιτών, που αποτελούσε και τον πιο μεγάλο πειρασμό στην πολιορκία τους, εκφράζεται με την εικόνα του μικρού πουλιού, που βρίσκει τροφή, ενώ η μάνα του δεν βρίσκει, και φτάνει στο σημείο να ζηλεύει η μάνα το παιδί της που έχει να φάει, ενώ αυτή δεν έχει. Σε αυτό το σημείο αδιεξόδου είχαν φτάσει οι Μεσολογγίτες, ώστε ο Σολωμός, αν και δεν ήταν κοντά τους, από το νησί του τους ένιωθε μέσα στην ψυχή του και έπασχε μαζί τους.

Συμπερασματικά

Η σοφία που δεν έχει την μεγαλοπρέπεια της απλότητας, δεν αξίζει. Η μεγαλοπρέπεια του Θεού στηρίζεται στην σοφία Του. «*Κύριε ό Κύριος ήμῶν, ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῆ· ὅτι ἐπήρθη ἡ μεγαλοπρέπειά σου ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν. (8^{ος} ψαλ Δαυίδ).*

Η σοφία του ανθρώπου, αν απορρέει από την σοφία του Θεού, αν δηλαδή υπάρχει η φώτιση του νου από τον Θεό, τότε μπορεί να μεγαλουργήσει, ενώ θα παραμένει απλή. Η σοφία των ασκητών αγίων είναι συνδεδεμένη με την απλή και απέρριτη ζωή τους, με την λιτή και απέρριτη διατροφή τους και την φτωχική τους ενδυμασία. Η απλότητα της σοφίας συνδέεται και με πολλές άλλες αρετές, όπως η εγκράτεια, η αυτοσυγκράτηση, η αυτογνωσία κλπ. αλλά κυρίως με την ταπείνωση. Η απλότητα είναι μια μορφή ταπείνωσης, που δεν προκαλεί αλλά φέρνει την ειρήνη και την ηρεμία.

1. Στοιχεία αισθητικής θεωρίας στο έργο του Φώτη Κόντογλου, Άννα Κάμπα (διαδίκτυο)

MISSING_ARG_ACCESS_TOKEN